

de mos

Jaargang 42
September 2026

ISSN 0169-1473

Een uitgave van het
Nederlands
Interdisciplinair
Demografisch
Instituut

Bulletin
over
Bevolking
en
Samenleving

6

nidi

inhoud

- 1 Kansenongelijkheid in het onderwijs:
een tweelingstudie
- 4 Hoe Nederlanders met én zonder
migratieachtergrond naar immigranten
kijken
- 8 Amerikanen onderschatten belang
staatspensioen

Foto: Peter Voerman / Flickr

Kansenongelijkheid in het onderwijs: een tweelingstudie

MARJOLIJN DAS

Het terugdringen van kansenongelijkheid in het onderwijs is een belangrijk thema voor beleidsmakers. Onderzoek uitgevoerd onder tweelingen in Nederland duiden op een afname van kansenongelijkheid voor de geboortegeneraties van 1964 tot en met 1997 onder mensen met een Nederlandse herkomst.

Er is sprake van kansenongelijkheid als kinderen met dezelfde capaciteiten niet dezelfde resultaten behalen in het onderwijs, als gevolg van hun specifieke omgeving of achtergrond. Het tegengaan van kansenongelijkheid is een belangrijk beleidsthema, zowel landelijk als lokaal. Bijvoorbeeld via de 'Gelijke Kansen Alliantie', een samenwerking van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap met gemeenten en maatschappelijke partners. Ook veel maatschappelijke organisaties zetten zich in voor het verkleinen van kansenongelijkheid. Zo werd begin november 2025 de 'Week van de kansengelijkheid' georganiseerd.

Onderzoek naar kansenongelijkheid wordt vaak uitgevoerd door te kijken naar ouders en kinderen, waarbij bijvoorbeeld wordt onderzocht in hoeverre ouders en kinderen op elkaar lijken qua opleidingsniveau. Of door verschillen in onderwijsprestaties te onderzoeken tussen kinderen uit gezinnen met hoge dan wel een lage sociaaleconomische status. Het idee daarachter is dat ouders met bijvoorbeeld een universitaire opleiding en een hoge sociaaleconomische status beschikken over hulpbronnen die hun kinderen voordeel opleveren gedurende hun onderwijsloopbaan. Die hulpbronnen omvatten financiële middelen maar ook 'culturele hulpbronnen', zoals algemene kennis, kennis van het onderwijssysteem en mondigheid tegenover leerkrachten.

Wat echter in deze benadering onderbelicht blijft, is de invloed van erfelijke factoren. Cognitieve capaciteiten, persoonlijkheidskenmerken en gedrag(sproblemen) zijn allemaal gedeeltelijk erfelijk en hangen sterk samen met het opleidingsniveau dat mensen kunnen behalen. Daarmee is ook het opleidingsniveau zelf onderhevig aan een genetische invloed. Ouders en kinderen zijn genetisch verwant en zullen dus altijd in enige mate op elkaar lijken qua onderwijsprestaties, zelfs in een situatie van volledige kansengelijkheid.

Tweelingonderzoek

Om een zuiverder beeld te krijgen van kansengelijkheid is het daarom nodig om genetische invloeden te scheiden van invloeden van de (gezins) omgeving. Een veelgebruikte methode hiervoor is het bestuderen van tweelingen, bijvoorbeeld via het zogenoemde ‘classical twin design’, waarbij eenzijdige tweelingen worden vergeleken met tweezijdige tweelingen. Verschillen tussen mensen (in dit geval in opleidingsniveau) kunnen drie mogelijke oorzaken hebben: genetische verschillen, omge-

vingsverschillen en overige (unieke) verschillen. Tweelingmodellen delen de verschillen tussen tweelingparen op in deze drie componenten: de genetische invloed (‘erfelijkheid’), de invloed van de omgeving die door het tweelingpaar wordt gedeeld, en de invloed van de unieke, niet-gedeelde omgeving. De niet-gedeelde omgeving omvat, onder andere, toevalligheden, unieke levensloopgebeurtenissen en het individuele sociale netwerk, zoals de partner. De gedeelde omgeving betreft allereerst het ouderlijk gezin, maar daarnaast ook bijvoorbeeld verdere familie, de buurt waarin ze opgroeien, de school en mogelijk ook de leerkracht. Als de invloed van deze gedeelde omgeving in de loop van de tijd toeneemt en de genetische invloed afneemt, dan betekent dit dat kansengelijkheid toeneemt. Immers, aangeboren eigenschappen krijgen dan een steeds minder grote invloed op het uiteindelijke opleidingsniveau, terwijl de omgeving – het gezin, de buurt of de school – steeds belangrijker worden.

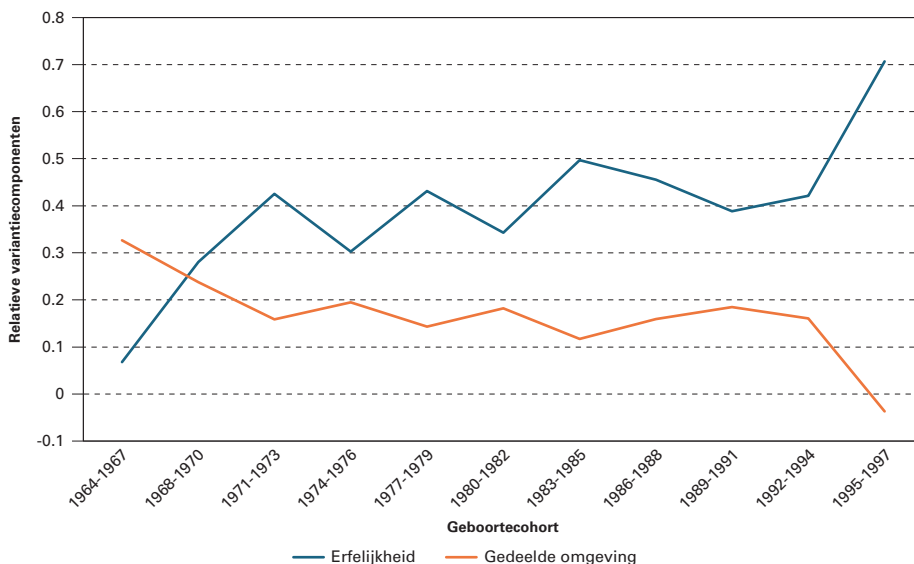
De studie die ik hier presenteren maakt gebruik van integrale gegevens over tweelingen, broers en zussen uit overheidsregisters van het CBS. De onderzoeksvraag in dit artikel luidt: “Is kansengelijkheid in het onderwijs in de loop van de tijd veranderd, en zo ja, in welke richting?”

Invloed van erfelijke factoren neemt toe

Figuur 1 toont de invloed van genen en gedeelde omgeving op het bereikte opleidingsniveau over de tijd. In de oudste geboortecohorten, te weten de geboortejaren 1964-1967, was de invloed van erfelijke factoren laag. Slechts zeven procent van de verschillen in opleidingsniveau tussen de mensen in die groep werd verklaard door genetische invloeden. De gedeelde omgeving verklaarde ongeveer 33 procent van de verschillen in opleidingsniveau. In de meest recente geboortecohorten, 1995 tot en met 1997, speelde erfelijkheid een veel grotere rol. Daar kon 71 procent van de verschillen in opleidingsniveau worden verklaard door genetische factoren. Invloeden uit de gedeelde omgeving, zoals gezin of opvoeding, hadden geen meetbaar effect meer. De relatieve invloed van genen nam dus over de tijd toe en die van de gedeelde omgeving nam af. Deze trend was met name zichtbaar – en statistisch significant – aan het begin en aan het einde van de onderzoeksperiode. De cohorten geboren tussen 1968 en 1994 verschilden onderling niet duidelijk van elkaar.

Figuren 2 en 3 tonen de trends over de tijd voor mannen en vrouwen afzonderlijk. Met name in de oudere geboortecohorten zijn er verschillen in de trends van mannen en vrouwen. Bij vrouwen zien we in de oudste cohortgroep geen duidelijke genetische invloed, bij mannen is die invloed er wel. Bij vrouwen neemt de erfelijkheid in de twee daaropvolgende cohortgroepen snel toe, tot 52 procent in 1971-1973. De invloed van de gedeelde omgeving neemt in diezelfde periode af. Bij mannen is het patroon over het algemeen grilliger. De meest recente cohortgroep laat zowel bij mannen als bij vrouwen een stijging zien in erfelijkheid, en een daling in de omgevingsinvloed.

Figuur 1. De invloed van genen (erfelijkheid) en van gedeelde omgeving op bereikte opleidingsniveau, over geboortecohorten

Noot: Verschillen tussen mensen kunnen worden opgesplitst in *relatieve variantiecomponenten*: een aandeel dat door erfelijkheid wordt verklaard, een aandeel dat door de gedeelde omgeving wordt verklaard en een aandeel dat door de unieke omgeving wordt verklaard. De eerste twee aandelen worden getoond in de figuur.

Bron data: CBS (zie kader).

DATAONDERZOEK: TWEELINGSTUDIE CBS

De onderzoekspopulatie bestaat uit 27.399 tweelingen en 163.340 volle broers en zussen, geboren tussen 1964 en 1997, met een Nederlandse herkomst. Deze mensen zijn nu dus tussen de 28 en de 62 jaar oud. De gegevens zijn afkomstig uit het Stelsel van Sociaal-Statistische Bestanden van het CBS. De methode is een aanpassing van het klassieke tweelingonderzoekontwerp. Aan de basis hiervan ligt het vergelijken van twee groepen: een groep met een hogere genetische verwantschap en een groep met een lagere genetische verwantschap. In dit onderzoek worden tweelingparen vergeleken met broer- en zusterparen. Zie Das en Nolllet (2026) voor uitgebreidere informatie over de methode. Mensen met een herkomst buiten Nederland zijn niet in deze analyse opgenomen, omdat zij mogelijk met heel andere vormen van kansengelijkheid in aanraking komen in het Nederlandse onderwijssysteem dan de groep met een Nederlandse herkomst. Daarnaast is het aantal tweelingen binnen deze groepen ook te klein om hen apart te onderzoeken. De onderzochte variabele is opleidingsniveau op volwassen leeftijd, uitgedrukt in het standaard aantal jaren dat nodig is om het opleidingsniveau te behalen.

Afnemende kansengelijkheid

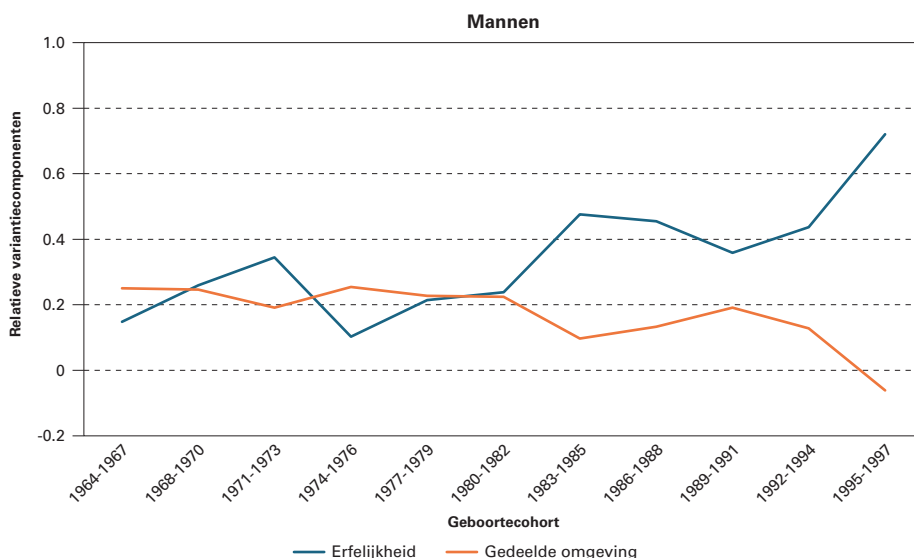
De resultaten duiden erop dat de kansengelijkheid in Nederland voor de onderzochte geboortecohorten is afgenomen onder mensen met een Nederlandse herkomst. Het opleidingsniveau werd in de jongste cohorten meer bepaald door aangeboren eigenschappen, terwijl omgevingsfactoren, zoals het gezin waarin je opgroeit, over de tijd aan belang verloren.

Er zijn in deze periode flinke maatschappelijke veranderingen geweest met betrekking tot onderwijs. Allereerst was er sprake van een grote onderwijsexpansie: het gemiddelde opleidingsniveau van de bevolking van Nederland is de laatste vijftig jaar sterk gestegen. Emancipatie van vrouwen speelde daarbij ook een belangrijke rol. Studeerden er in 1990 nog meer mannen af aan een hbo of universiteit dan vrouwen, tegenwoordig is dat andersom. De stijging in erfelijkheid in de oudste cohorten was vooral zichtbaar bij vrouwen. Het aantal inschrijvingen aan de universiteit van vrouwelijke studenten vertoonde een sterke stijging rond het academisch jaar 1970/'71, en die toename bleef doorzetten maar begon rond 1993/'94 af te vlakken. Dit suggereert dat kansengelijkheid voor vrouwen juist in die periode snel toenam. Mogelijk zien we de staart van deze ontwikkeling in de oudere geboortecohorten, die tussen 1982 en 1991 de leeftijd kregen om te beginnen met studeren.

Ook zijn er in deze periode meerdere beleidsontwikkelingen geweest in het Nederlandse onderwijs die kunnen hebben bijgedragen aan meer kansengelijkheid. In de periode tussen 1970 en 1990 werd de Cito-eindtoets (en later ook andere eindtoetsen) steeds breder ingevoerd. De Cito-toets was oorspronkelijk al ontwikkeld als 'objectieve' maat van onderwijsprestaties, bedoeld om alle kinderen dezelfde kansen te geven "ongeacht afkomst of sociale willekeur". In 1986 werd de basisbeurs ingevoerd onder de Wet Studiefinanciering 1986. Geboortecohorten vanaf ongeveer 1968 kregen daarmee te maken. De basisbeurs was bedoeld om studeren toegankelijker te maken voor iedereen; vóór de invoering werd studeren voornamelijk door de ouders gefinancierd. Ook voor de jongere cohorten waren er relevante beleidsveranderingen. Cohort 1992 viel als eerste volledig onder de kwalificatieplicht die in 2007 werd ingevoerd en na een overgangsjaar in 2008/'09 volledig van kracht werd. Deze kwalificatieplicht houdt in dat jongeren tussen de 16 en 18 jaar die nog geen startkwalificatie hebben behaald, verplicht onderwijs moeten volgen. Voorheen gold alleen een leerplicht tot 16 jaar. Welke beleidsveranderingen al dan niet hebben bijgedragen tot de toegenomen kansengelijkheid, en in welke mate, is op basis van dit onderzoek echter niet te zeggen.

Eerdere Nederlandse en Europese onderzoeken naar kansengelijkheid, gebaseerd op de gelijkenis tussen ouders en kinderen, vonden gemengde resultaten. Sommige studies concludeerden dat kansengelijkheid was toegenomen, andere zagen het tegengestelde of geen trend. Zoals eerder gezegd konden deze studies geen onderscheid

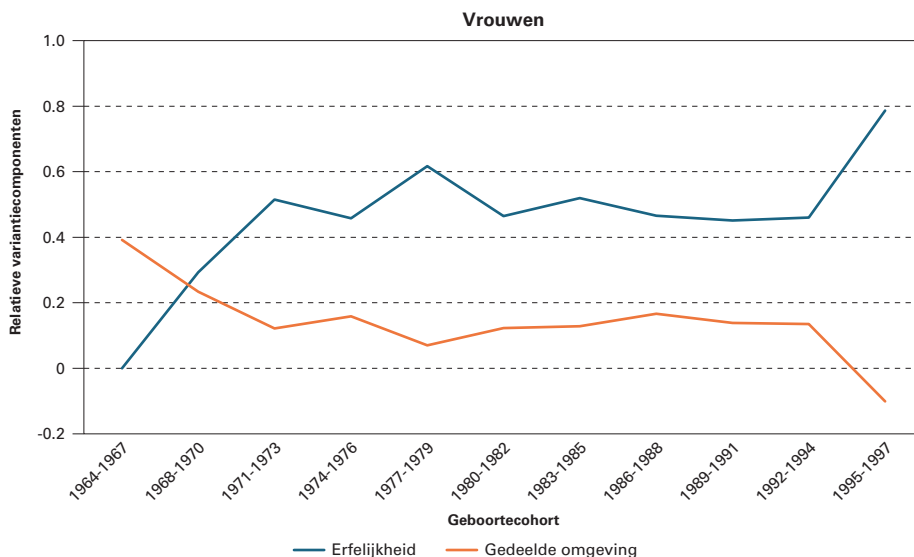
Figuur 2. De invloed van genen (erfelijkheid) en van gedeelde omgeving op bereikte opleidingsniveau, over geboortecohorten: mannen

Noot: zie figuur 1 voor uitleg van relatieve variantiecomponenten in de figuur.

Bron data: CBS (zie kader).

Figuur 3. De invloed van genen (erfelijkheid) en van gedeelde omgeving op bereikte opleidingsniveau, over geboortecohorten: vrouwen

Noot: zie figuur 1 voor uitleg van relatieve variantiecomponenten in de figuur.

Bron data: CBS (zie kader).

maken tussen genetische invloeden en omgevingsinvloeden. Eerder tweelingonderzoek was veelal gebaseerd op enquêtedata, waarbij vaak relatief veel geboortecohorten samengenomen moesten worden om voldoende datapunten te hebben voor de analyse. Onze studie is de eerste tweelingstudie die gedetailleerde erfelijkheidstrends over de tijd binnen een land kan vaststellen.

Genetische invloed is afhankelijk van de omgeving

De studie die ik hier gepresenteerd heb richtte zich op geboortecohorten van 1964 tot en met 1997 van mensen met een Nederlandse herkomst. De resultaten kunnen niet zonder meer doorgetrokken worden. Het is bijvoorbeeld best mogelijk dat kansengelijkheid in meer recente jaren weer is toegenomen. Ook kan er op basis van dit onderzoek niets gezegd worden over de situatie bij migranten en hun kinderen, de 'tweede generatie'. Deze vormen een relevante groep voor

beleid dat zich richt op kansenongelijkheid. Migranten en de tweede generatie hebben te maken met specifieke uitdagingen, bijvoorbeeld op het gebied van Nederlandse taalbeheersing en discriminatie. Binnen veel migrantengroepen vindt bovendien een sterke sociale stijging plaats.

Levenslooptkomsten zijn niet ‘in steen gehouwen’ als er genen bij betrokken zijn. Genen komen immers altijd tot uitdrukking in een specifieke omgeving, en hun effecten zijn daarmee onlosmakelijk verbonden. Ook wanneer uitkomsten sterk samenhangen met genen, kunnen zij worden beïnvloed en veranderd door de omgeving aan te passen. Deze studie zegt niets over welke aangeboren eigenschappen allemaal betrokken zijn bij succes in het onderwijs in Nederland. Ongetwijfeld spelen cognitieve capaciteiten een rol, maar heel waarschijnlijk ook andere zaken, bijvoorbeeld psychologische en persoonlijkheidskenmerken. “Dezelfde kansen voor iedereen” houdt niet automatisch in dat alle

kinderen krijgen wat zij nodig hebben om in het onderwijssysteem te floreren; verschillende kinderen kunnen immers verschillende specifieke behoeften hebben. Een kind met een bewegelijke aanleg heeft andere behoeften rondom de inrichting van het onderwijs dan een kind met dyslexie, of een kind dat van nature meer moeite heeft met plannen en organiseren. Onderzoek naar de invloed van genen, de omgeving en het samenspel daartussen helpt beleid om gerichtere interventies te ontwerpen, die beter toegespitst zijn op specifieke behoeften en kwetsbaarheden van verschillende personen en groepen.

Marjolijn Das, Centraal Bureau voor de Statistiek,
e-mail: m.das@cbs.nl

LITERATUUR:

- Das, M. en M. Nollet (2026), Trends in inequality of opportunity: changes in heritability of education over time in the Netherlands. *European Sociological Review*, 42(2), pp. 183-199.

Hoe Nederlanders met én zonder migratieachtergrond naar immigranten kijken

MADELIEF DE LANGE & CHRISTIAN CZYMARA

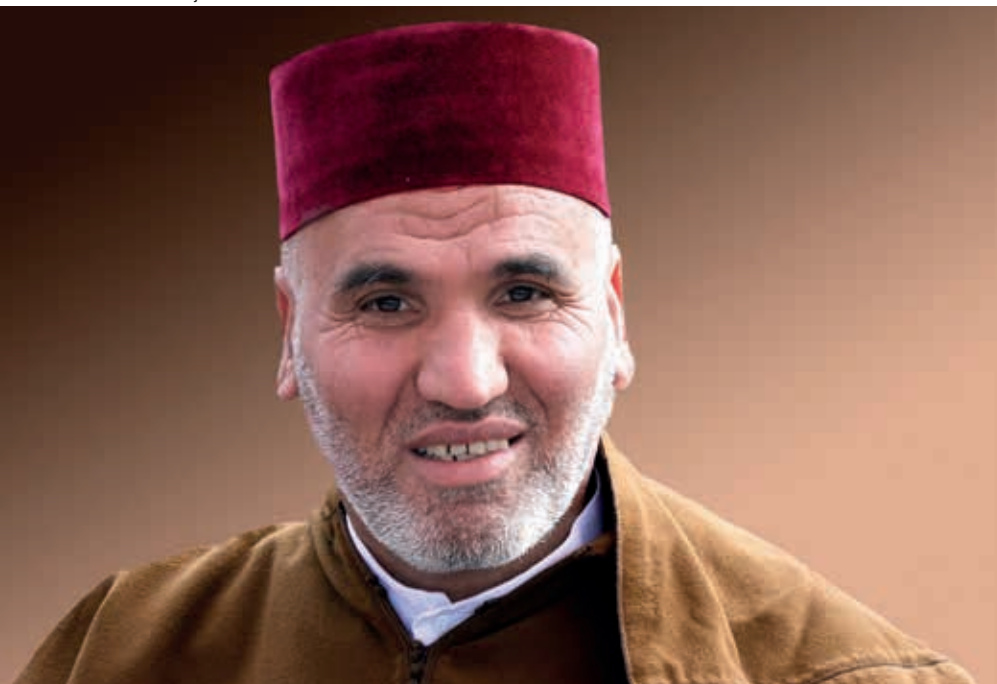
Meer dan een kwart van de mensen in Nederland heeft een migratieachtergrond, maar hun stem klinkt nauwelijks door in het verhitte migratiedebat. Hoe kijken zij zelf naar migranten, en verschilt dat van mensen zonder migratieachtergrond? Op basis van een enquête onder circa 3.900 Nederlanders met en zonder migratieachtergrond laten we zien dat werk zwaarder weegt dan herkomst of religie, en dat dit geldt voor mensen met én zonder migratieachtergrond — al wegen deze kenmerken bij mensen zonder migratieachtergrond wel zwaarder.

Sinds de komst van gastarbeiders naar Nederland in de jaren zestig is de bevolking met een migratieachtergrond aanzienlijk gegroeid en diverser geworden. Naast de gastarbeiders uit Zuid-

Europa, Turkije en Marokko wonen hier nu ook hun nabestaanden, mensen uit voormalige Nederlandse kolonies, arbeidsmigranten uit Oost-Europa en vluchtelingen. Hierdoor heeft volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) in 2026 meer dan een kwart van de hedendaagse Nederlandse samenleving een migratieachtergrond. Ongeveer 17 procent van de bevolking is van de eerste generatie en 12 procent van de tweede generatie. De eerste generatie is zelf in het buitenland geboren en de tweede generatie is in Nederland geboren, met één of twee in het buitenland geboren ouders.

Migratie is een van de meest besproken en gepolitiseerde onderwerpen in Nederland. Voor- en tegenstanders staan steeds meer tegenover elkaar, wat een evenwichtige discussie over migratiebeleid in de weg staat. Bovendien zijn houdingen tegenover migranten niet alleen relevant voor het maatschappelijke debat, maar ook voor migranten zelf: hoe zij door de ontvangende samenleving worden beoordeeld beïnvloedt hun integratie, de toegang tot werk en hun gevoel van erbij horen. Tegelijkertijd zegt de manier waarop zij zelf denken over mensen met een vergelijkbare achtergrond iets over hoe zij zich verhouden tot zowel de ontvangende samenleving als de migran-

Foto: Roel Wijnants/Flickr

tengemeenschap, en daarmee over integratie- en identificatieprocessen die zich over generaties heen voltrekken.

Eerder onderzoek naar houdingen tegenover migranten in Nederland wordt vaak gedaan vanuit het oogpunt van de Nederlander zonder migratieachtergrond of de totale bevolking. Het Sociaal Cultureel Planbureau schetste bijvoorbeeld in 2025 een duidelijk beeld van hoe de bevolking denkt over de huidige migratie en welke criteria men belangrijk vindt bij toelating. In dit rapport wordt echter geen onderscheid gemaakt in standpunten tussen groepen met en zonder een migratieachtergrond. Dit onderscheid is relevant: zo stemmen mensen met een migratieachtergrond bijvoorbeeld vaker op kandidaten met een migratieachtergrond of partijen die etnische minderheden vertegenwoordigen, zoals DENK en BIJ1.

Gezien de eerdergenoemde diversificatie en de gepolitiseerde context, is er meer verdieping nodig in het onderzoek naar de houding ten opzichte van migranten. Zijn er verschillen in standpunten over migratie en migranten tussen Nederlanders met en zonder migratieachtergrond, en tussen de eerste en de tweede generatie? Zo ja, waar liggen die verschillen dan precies?

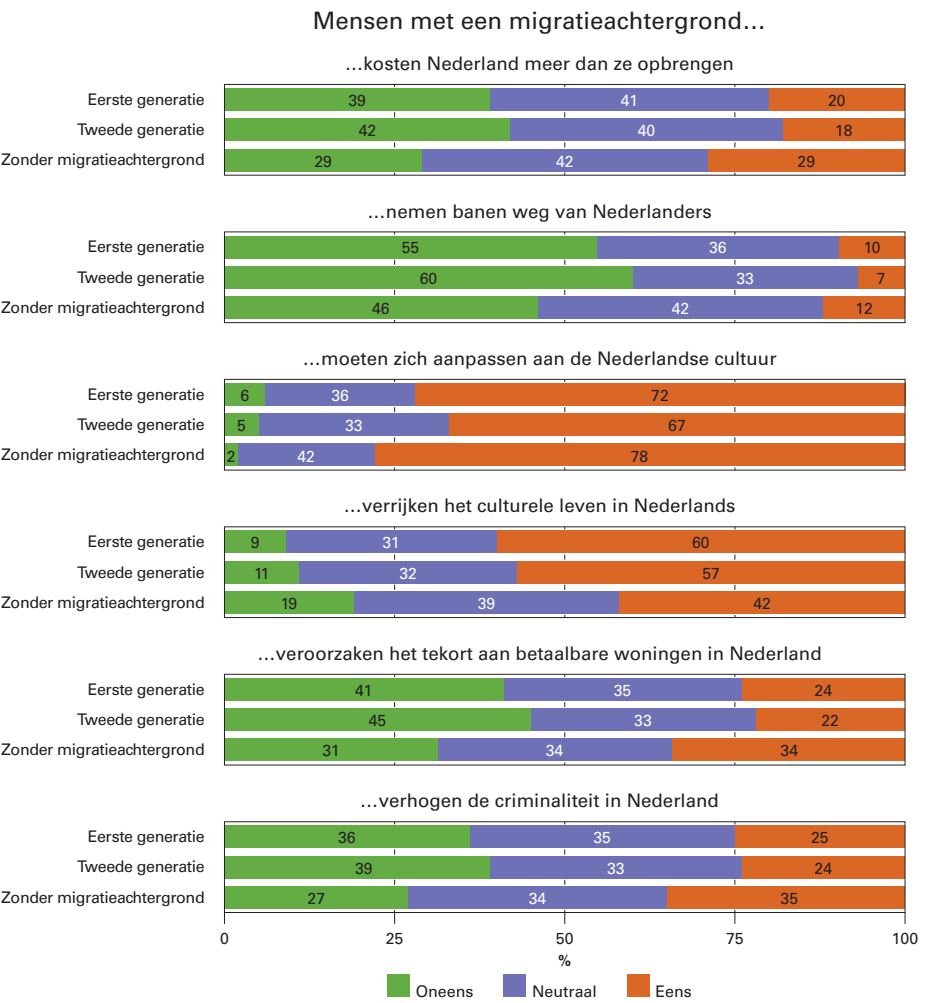
Opvattingen over migratie

We vroegen bijna 3.900 respondenten hun mening te geven over stellingen over migratie en over mensen met een migratieachtergrond (zie kader). Het bleek dat de meningen van de drie onderscheiden groepen – eerste en tweede generatie migranten en mensen zonder migratieachtergrond – niet sterk van elkaar verschillen. Al lijken eerste en tweede generatie vaak meer op elkaar en verschillen zij van de groep zonder migratieachtergrond (zie figuur 1). Bij de economische stellingen en die over criminaliteit is een terugkerend patroon zichtbaar. Telkens vinden we het hoogste percentage dat het eens is met de stelling bij de groep zonder migratieachtergrond, en het hoogste percentage dat het oneens is bij de tweede generatie migranten.

Hoewel bijna een derde van de groep zonder migratieachtergrond vindt dat mensen met een migratieachtergrond Nederland meer kosten dan ze opbrengen, geldt dit slechts voor ongeveer 20 procent van de eerste en tweede generatie. Een vergelijkbaar patroon zien we bij de stellingen over woningtekort en criminaliteit, waar 22 tot 25 procent van respondenten met een migratieachtergrond het eens is, tegenover iets meer dan een derde van de Nederlanders zonder migratieachtergrond.

Er zijn dus duidelijk meningsverschillen tussen de groepen. Opvallend is dat de tweede generatie, die dus in Nederland is geboren, de grootste kloof laat zien met personen zonder migratieachtergrond. Toch is er één punt waarover alle groepen het grotendeels eens zijn, en dat is dat mensen met een migratieachtergrond zich moeten aanpassen aan de Nederlandse cultuur. Minstens twee derde van elke groep is het hiermee eens, al is dit aandeel opnieuw het grootst onder perso-

Figuur 1. Aandeel dat het eens is met stellingen over mensen met een migratieachtergrond in Nederland (in procenten), onder respondenten zonder migratieachtergrond en met een eerste of tweedegeneratie migratieachtergrond

Bron: NIDI (2026, zie kader).

nen zonder migratieachtergrond (78 procent) en het kleinst onder tweede generatie migranten (67 procent).

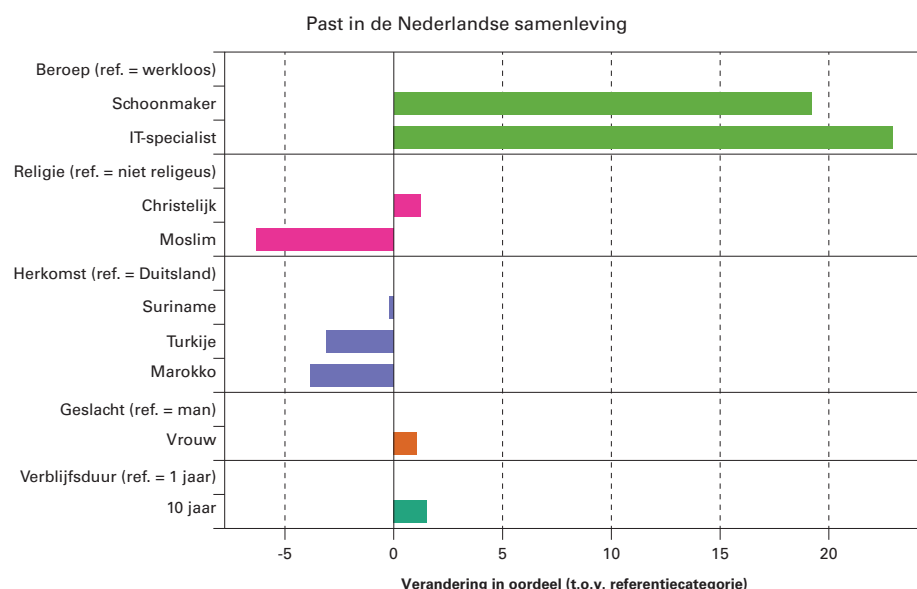
Een vignetstudie

Een tweede gedeelte van het onderzoek was een zogenaamde vignetstudie waarin de houding van respondenten tegenover immigranten met bepaalde kenmerken wordt onderzocht. De respondenten kregen vijf hypothetische profielen of beschrijvingen voorgelegd van personen die naar Nederland zijn gemigreerd. Deze profielen verschilden willekeurig naar geslacht, herkomstland, religie, verblijfsduur en beroep. In totaal beoordeelden de respondenten 19.305 profielen. Bij

NIDI-ONDERZOEK MIGRANTEN

Dit onderzoek is gebaseerd op het project “Crossing boundaries: Migrants’ attitudes toward immigration and their political consequences” . De survey is in maart 2026 uitgevoerd door Ipsos I&O in opdracht van het NIDI-KNAW en gefinancierd door NWO. Het is een grootschalige steekproef die representatief is voor de Nederlandse bevolking zonder migratieachtergrond (1.709 respondenten), en oververtegenwoordigd voor de bevolking met een migratieachtergrond (1.023 eerste-generatie- en 1.129 tweede-generatie-migrant). Van de 11.261 uitgenodigde panelleden leverden er 3.861 een bruikbare vragenlijst op (34 procent), hun antwoorden liggen ten grondslag aan de analyses in dit artikel. Hiermee konden meningsverschillen tussen mensen met en zonder migratieachtergrond worden bestudeerd.

Figuur 2. Effecten van immigrantenkenmerken op de beoordeling of het profiel van een immigrant in de Nederlandse samenleving past (in vergelijking met een referentiecategorie)

Noot: Deze figuur laat de gemiddelde effecten zien van de kenmerken die onderdeel zijn van de migrantenprofielen. De referentiecategorie is steeds waarmee het kenmerk wordt vergeleken in de schatting van effecten.

Bron: NIDI (2026, zie kader).

elk profiel legden we respondenten de vraag voor: “In hoeverre vindt u dat [mevr./dhr.] [initialen immigrant] goed in de Nederlandse samenleving past?” Zij antwoordden op een schaal van 0 tot 100, waarbij 0 staat voor “past heel slecht” en 100 voor “past heel goed”. Hierdoor konden we berekenen in hoeverre elk van deze kenmerken van migranten van invloed is op de manier waarop de respondenten de profielen van migranten beoordelen. Gemiddeld kregen de profielen een waardering van 64. De cijfers in de figuren laten zien hoeveel punten een bepaald kenmerk positiever of negatiever scoort. Een score van -10 betekent bijvoorbeeld een gemiddeld 10 punten lagere beoordeling. Het voordeel van deze methode is dat het effect van één kenmerk wordt berekend terwijl alle andere kenmerken willekeurig variëren. Figuur 2 toont de resultaten van de vignetstudie waarbij iedere respondent vijf willekeurige migrantenprofielen beoordeelde. Hieruit blijkt dat

sommige kenmerken zwaarder meetellen in het oordeel dan andere. De respondenten hechten het meeste belang aan beroep. In vergelijking met een werkloze immigrant, beoordelen de respondenten een immigrant die als schoonmaker werkt gemiddeld 19 punten hoger op de schaal en een IT-specialist 23 punten hoger. Opvallend is dat de scores van een schoonmaker en IT-specialist dicht bij elkaar liggen: of iemand een baan heeft lijkt belangrijker dan het prestige van het beroep. Aan de andere kant zijn er ook kenmerken die negatiever worden beoordeeld. Zo zouden moslim-migrantenprofielen gemiddeld minder goed in de Nederlandse samenleving passen (-6 punten) dan niet-religieuze migranten. Ook Marokkaanse en Turkse migrantenprofielen zouden minder goed in de Nederlandse samenleving passen dan migranten met een Duitse achtergrond (-4 en -3 punten respectievelijk). Deze effecten zijn echter kleiner dan die van beroep. Daarentegen worden Surinaamse migranten niet anders beoordeeld dan Duitsers. Wat ook weinig verschil lijkt te maken, is het geslacht van de migrant en hoe lang deze al in Nederland verblijft.

De kenmerken die wij varieerden, zijn deels cultureel van aard (herkomstland, religie en verblijfsduur) en deels economisch (beroep). Een verklaring voor het verschil in belangen bij de verschillende kenmerken kan zijn dat oordelen over migranten vaak op twee overwegingen berusten: draagt iemand economisch bij, en staat iemand cultureel dichtbij of juist veraf? De economische overweging betreft werkgelegenheid, inkomen en het beroep dat iemand doet op collectieve voorzieningen. De culturele overweging betreft waarden, tradities en de vraag of iemands achtergrond aansluit bij wat men als de Nederlandse cultuur beschouwt. De negatievere beoordeling van een bepaalde herkomst of religie hangt vermoedelijk samen met de culturele afstand die wordt ervaren. Het juist positieve gewicht van een beroep laat zich economisch verklaren: van een werkende migrant wordt eerder gedacht dat hij of zij bijdraagt en geen beroep zal doen. Geslacht zegt

Foto: Roel Wijnants /Flickr

daarentegen weinig over economische bijdrage of culturele nabijheid en telt daarom misschien minder in de beoordeling.

Verschillen tussen groepen in de samenleving

Vergelijken we de beoordeling van profielen tussen de groepen respondenten, dan zien we opnieuw opvallende verschillen. Figuur 3 toont per groep in welke mate een migrantenprofiel in de Nederlandse samenleving zou passen. Dat het beroep belangrijk wordt gevonden is ook hier te zien: mensen zonder migratieachtergrond waarderen de IT-specialist hoger (25 punten) dan eerste en tweede generatie migranten (21 en 22 punten, respectievelijk), in vergelijking met een werkloze migrant. Dit laat zien dat mensen zonder migratieachtergrond wellicht meer belang hechten aan het specifieke beroep van een migrant dan mensen met een migratieachtergrond.

Wat religie betreft zijn alle drie groepen het eens dat moslim-migranten minder goed passen in de Nederlandse maatschappij. Wat betreft de herkomst van migranten zien we een verschil tussen de tweedegeneratie migranten en mensen zonder migratieachtergrond. Waar mensen zonder migratieachtergrond en eerste generatie migranten vinden dat Marokkanen minder goed in de Nederlandse samenleving passen dan Duitse migranten (-5 en -4 punten, respectievelijk), zien tweedegeneratie migranten een veel kleiner verschil. Alle drie de groepen zijn echter van mening dat Turkse migranten minder goed in de Nederlandse samenleving passen dan Duitsers.

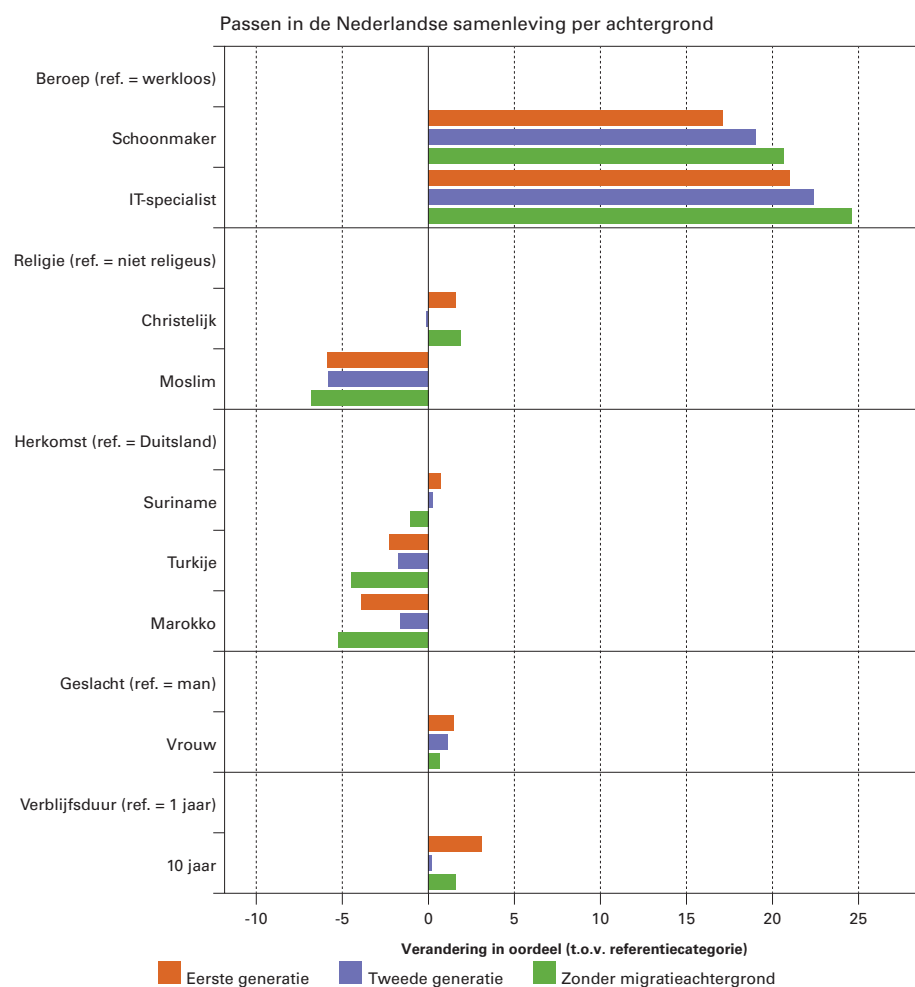
Dit patroon komt ook naar voren als het gaat om de verblijfsduur: terwijl zowel eerste generatie migranten als Nederlanders zonder migratieachtergrond van mening zijn dat iemand die al 10 jaar in Nederland woont beter in de samenleving past dan iemand die hier pas 1 jaar woont, lijken tweedegeneratie migranten geen verschil te zien.

Bij de stellingen over de kenmerken van immigranten lijken eerste- en tweedegeneratie migranten het meer met elkaar eens te zijn en de respondenten zonder migratieachtergrond steken daar wat bij af. Bij de profielen lijken de drie groepen het voornamelijk eens te zijn over de rol van beroep (werk), maar het meest te verschillen van elkaar als het gaat om herkomst.

Conclusie

Houdingen tegenover migranten in Nederland blijken niet uniform te zijn, maar variëren naar gelang de achtergrond van de respondent. Mensen zonder migratieachtergrond oordelen over het algemeen negatiever over immigranten dan mensen met een migratieachtergrond, zowel bij de stellingen over migratie als bij de beoordeling van migrantenprofielen. Opvallend is daarbij dat de tweede generatie migranten, ondanks dat zij in Nederland zijn geboren, het meest afwijken van Nederlanders zonder migratieachtergrond. Tegelijkertijd laten de resultaten zien dat alle groepen het belang van werk bij migranten erkennen. Dit suggereert dat een economische bijdrage aan de maatschappij breed gewaardeerd wordt. De bevindingen benadrukken dat het maatschappelijke

Figuur 3. Oordeel van respondenten zonder migratieachtergrond en met een eerste- of tweedegeneratie migratieachtergrond over kenmerken van immigranten of zij in de samenleving passen

Noten: De figuur toont per respondentengroep het gemiddelde effect van elk kenmerk van migranten ten opzichte van het referentiekarakter. Bron: NIDI (2026, zie kader).

en politieke debat over migratie gebaat is bij meer nuance: niet alle migranten worden hetzelfde beoordeeld als mensen hun gevoel laten spreken, en niet alle Nederlanders – met en zonder migratieachtergrond – denken er hetzelfde over.

Madelief de Lange, Universiteit Utrecht,

e-mail: madeliefdelange@gmail.com

Christian Czymara, NIDI-KNAW/Rijksuniversiteit

Groningen, e-mail: czymara@nidi.nl

LITERATUUR:

- Czymara, C.S. en A.W. Schmidt-Catran (2017), Refugees unwelcome? Changes in the public acceptance of immigrants and refugees in Germany in the course of Europe's 'immigration crisis'. *European Sociological Review*, 33(6), pp. 735-751.
- Dagevos, J., M. de Voogd-Hamelink en R. Damen (2022), Gevestigd, maar niet thuis: Eerste bevindingen uit de Survey integratie migranten (SIM2020). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Schneider, J., T. Fokkema, R. Matias, S. Stojčić, D. Ugrina en C. Vera-Larucea (2012), Identities: Urban belonging and intercultural relations. In: M. Crul, J. Schneider en F. Lelie (red.), *The European second generation compared: Does the integration context matter?* Amsterdam: Amsterdam University Press, pp. 285-340.
- Stephan, W.G. en C.W. Stephan (2000), An integrated threat theory of prejudice. In: S. Oskamp (red.), *Reducing prejudice and discrimination*. Mahwah, NJ: Erlbaum, pp. 23-45.

Amerikanen onderschatten belang staatspensioen

Amerikanen onderschatten tijdens hun werkzame leven het belang van hun 'social security' oftewel hun staatspensioen. Pas op het moment dat men gepensioneerd is vindt de meerderheid het staatspensioen de belangrijkste bron en privaat pensioen blijkt minder belangrijk.

Amerikanen hebben een haat-liefde verhouding met sociale zekerheid. Eigen verantwoordelijkheid is de kern van de Amerikaanse identiteit en sociale zekerheid is toch meer iets dat je in een socialistisch land verwacht. Sociale zekerheid stamt nog uit de tijd van de New Deal (1933-1939) als antwoord op de Grote Depressie, toen de democratische president Roosevelt het stelsel in 1935 op poten zette. Sociale zekerheid zaaide verdeeldheid: vakbonden omarmden het als stem van de arbeidersklasse maar big business en libertaire politici zagen het als een inbreuk op de keuzevrijheid en ondernemersgeest. Die gespleten houding lijken we ook terug te zien in het beoordelen van het belang van de rol staatspensioen in het eigen leven.

Gevraagd naar het verwachte belang van 'social security' voor het pensioen van Amerikanen is er namelijk een opmerkelijk verschil tussen mensen die *nog niet* met pensioen zijn en zij die dat *wel* zijn. De onderstaande figuren laten op basis van Gallup-cijfers zien hoe dat oordeel vooraf en in de echte pensioentijd uitvalt. Wat veel verbazing wekt is de onderschatting door vele Amerikanen van het belang van hun staatspensioen voor hun pensioeninkomen. De meeste Amerikanen die nog niet gepensioneerd zijn dichten 'social security' een kleine rol toe (43% in 2026, zie linker figuur hieronder). Echter, wanneer men echt met pensioen is draait de

boel om: de overgrote meerderheid van de gepensioneerde Amerikanen vindt dat 'social security' de belangrijkste inkomensbron van hun pensioen is (62% in 2026, zie rechter figuur).

Deze bevinding is nog opmerkelijker wanneer men specifieke bronnen onder de loep neemt. In het Amerikaanse pensioendebat wordt veel belang toegedicht aan het eigen privé pensioenpotje (zgn. 401K-potjes) dat men gezamenlijk met de werkgever opbouwt. Uit data over 2025 blijkt dat werknemers verwachten dat van alle bronnen deze persoonlijke pensioenpot de belangrijkste bron zal zijn (48% geeft dit aan), terwijl gepensioneerde Amerikanen het staatspensioen juist als de belangrijkste bron aangeven. Dit 401K-pensioenpotje komt bij gepensioneerden pas op de derde plaats: 27% ziet dit als een belangrijke bron.

De Amerikaanse pensionado laat zich aange naam verrassen door het staatspensioen en overschat het belang van het private pensioenpotje. Het is weliswaar een tegenstelling gebaseerd op verwachtingen en percepties, maar ook een veelzeggende tegenstelling: het onderschatte belang van het staatspensioen versus het overschatte belang van privaat pensioen.

Harry van Dalen, NIDI-KNAW/Rijksuniversiteit Groningen en Tilburg University, e-mail: dalen@nidi.nl

DEMOS verschijnt 8 x per jaar en wil de kennis en meningsvorming over bevolkingsvraagstukken bevorderen.

Een abonnement op DEMOS is gratis. U kunt uw aanvraag indienen via: demos@nidi.nl of via onze site: nidi.nl/nl/demos/

Bij gehele of gedeeltelijke overname van artikelen dient men een volledige bronvermelding te gebruiken. Graag ontvangt de redactie een bewijsexemplaar. De personen op de foto's komen niet in de tekst voor en hebben geen relatie met hetgeen in de tekst wordt beschreven.

Het NIDI is een instituut van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW) en is geaffilieerd met de Rijksuniversiteit Groningen. Het NIDI houdt zich bezig met onderzoek naar bevolkingsvraagstukken.

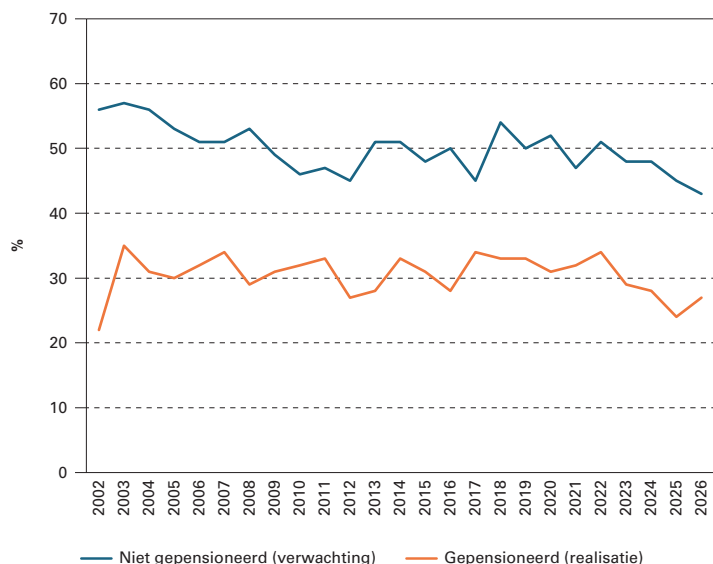
colofon

DEMOS	is een uitgave van het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI).
Redactie	Harry van Dalen, hoofdredacteur Jasper Bosma, redacteur Peter Ekamper, (web)redacteur Nico van Nimwegen, redacteur Lin Rouvroye, redacteur Juul Spaan, redacteur Maaike van der Vleuten, redacteur
Adres	NIDI/DEMOS Postbus 11650 2502 AR 's-Gravenhage (070) 356 52 00
Telefoon	demos@nidi.nl
E-mail	https://nidi.nl/demos
Internet	gratis
Abonnementen	Koninklijke Van der Most www.up-score.nl
Druk	
Opmaak	

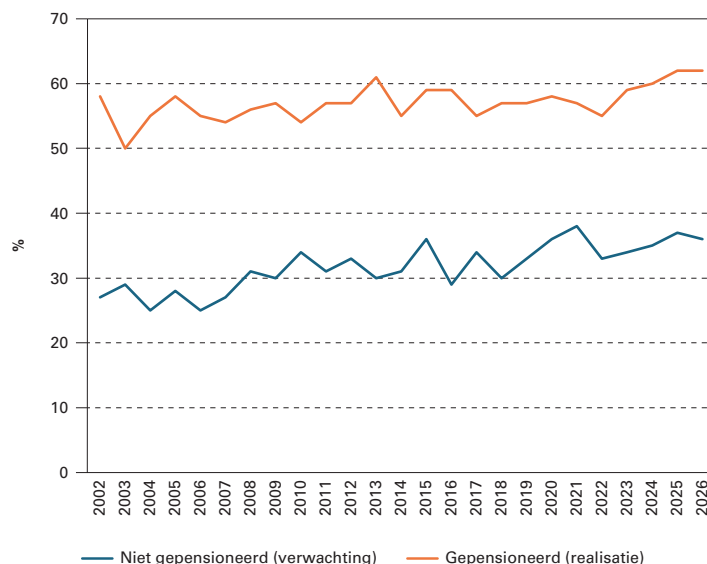
LITERATUUR:

- Gallup (2026), Nonretirees' Worry Remains High, Gallup news online, 6 mei 2016.

Staatspensioen is een kleine bron van mijn pensioeninkomen (%)

Staatspensioen is een belangrijke bron van mijn pensioeninkomen (%)

Antwoordcategorieën in de figuren zijn gebaseerd op vertaling van de Gallup-vraag (voor niet-gepensioneerden): "Als je met pensioen gaat, in welke mate verwacht je dat je moet steunen op het staatspensioen – zal het een belangrijke bron zijn, een kleine bron of totaal geen bron?" en voor gepensioneerden: "In welke mate steun je vandaag de dag op het staatspensioen – is het een belangrijke bron, een kleine bron of totaal geen bron?"

Bron: Gallup data social security (diverse jaren).